

วิจิตรศิลป์

ความหมายและที่มา

วิจิตรศิลป์ (Fine Arts) หมายถึงความรู้แขนงหนึ่งที่ว่าด้วยการสร้างสรรค์งานที่มุ่งเน้นคุณค่าของความงามและความน่าพิศวงของอารมณ์และจิตใจมากกว่าประโยชน์ทางกาย หรือมุ่งแสดงถึงพุทธิปัญญามากกว่าทักษะทางแรงงาน โดยพิจารณาตามลักษณะโครงสร้างของศิลปะตามเกณฑ์แห่งสุนทรีย (Aesthetic) เป็นสำคัญ

ศาสตร์ชั้นสูงอันประกอบด้วยศิลปศาสตร์ (Liberal arts) และวิทยาศาสตร์ (Science) ในยุคก่อนไม่ได้รวมจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมอยู่ด้วยกัน เนื่องจากความรู้ความเข้าใจในเรื่องคุณค่าของความงามและจุดมุ่งหมายของการสร้างงานศิลปะยังไม่ชัดเจนไม่สามารถที่จะแยกผลงานที่ทำขึ้นด้วยทักษะแรงงานทางกายกับงานทางปัญญาได้ ในพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ชาร์ล บาคโต ได้บัญญัติศัพท์เป็นภาษาฝรั่งเศสว่า Les Beaux arts ซึ่งมีความหมายตรงกับ Fine arts ซึ่งในช่วงนั้นเขาได้แบ่งศิลปะออกเป็น ๒ ประเภท คือ ศิลปะเชิง-ประโยชน์ได้แก่ สถาปัตยกรรม วาดาศาสตร์ ฯลฯ กับศิลปะเชิงความงาม ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม และกวีนิพนธ์ ต่อมาดาลองแบร์ได้นำคำ Les Beaux arts มาใช้โดยกำหนดให้ประกอบด้วย จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ดนตรี และวรรณคดี เพราะศิลปะสาขาดังกล่าวสามารถสร้างให้บังเกิดผลสูง สมคุณค่าตามเกณฑ์มาตรฐานทางสุนทรียศาสตร์ แม้จะมีผลงานบางส่วนอยู่ในระดับศิลปะประยุกต์อยู่บ้างก็ตาม การกำหนดสาขาศิลปะที่จัดไว้นี้ ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ในอังกฤษนอกจากจะใช้คำว่า Fine arts แล้ว ยังใช้คำว่า Five arts อีกด้วย

ผลงานที่จัดว่าเป็นศิลปะมีลักษณะเด่นอยู่ ๓ ประการ คือ

๑. เป็นผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์
๒. เป็นลักษณะที่แสดงออกพิเศษไปจากภาวะ

ปกติของมนุษย์และธรรมชาติ

๓. ตอบสนองด้านอารมณ์และจิตใจของมนุษย์ เป็นสำคัญ

จากลักษณะทั้ง ๓ ประการที่กล่าวมาจะพบได้ว่า ในประการแรกนั้น เน้นที่ผลงานสร้างสรรค์ของมนุษย์ สิ่งใดก็ตามที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ฝนตก ฟ้าร้อง ท้องฟ้า ลำธาร ต้นไม้ แสงแดดไม่ถือว่าเป็นผลงานศิลปะ แต่หากมีผู้นำไปบันทึกลงบนกระดาษหรือผ้าใบด้วยสีเกี่ยวกับธรรมชาติเหล่านั้น ถือได้ว่าเป็นผลงานศิลปะ โดยเรียกตามแขนงของงานว่าจิตรกรรม เป็นต้น

ประการที่สองเน้นที่การแสดงออกพิเศษที่ผิดแปลกไปจากธรรมชาติหรือภาวะปกติของมนุษย์ เสียงร้องของมนุษย์ที่เกิดขึ้นเพราะความดีใจ เจ็บปวด หรือร้องคะนอง บอกล่าวเพื่อสื่อสารซึ่งกันและกัน ย่อมถือว่าเป็นภาวะผิดปกติของมนุษย์ อันเป็นลักษณะตามธรรมชาติอย่างหนึ่ง แต่การร้องรำทำเพลงเป็นภาวะที่แปรเปลี่ยนไป พฤติกรรมดังกล่าวเป็นผลงานศิลปะ ซึ่งจัดอยู่ในแขนงนาฏกรรม และดุริยางคกรรม

ส่วนประการที่สาม เน้นที่จุดมุ่งหมายของการสร้างงานเพื่อตอบสนองทางด้านอารมณ์และจิตใจของมนุษย์เป็นสำคัญ มนุษย์ผู้สร้างงานศิลปะจะมีความพึงใจในผลงานที่ตนสร้างขึ้น มนุษย์อื่น ๆ ที่ได้สัมผัสงานเหล่านั้น ก็ย่อมมีผลทางด้านจิตใจและอารมณ์ที่แตกต่างกันไป ตัวอย่างเช่น การใช้นุ่นใส่ถุงผ้าแล้วเย็บเป็นหมอนเพื่อใช้หนุนศีรษะ หรือการใช้ไม้ เหล็ก พลาสติก ฯลฯ มาสร้างเป็นเครื่องใช้ไม้สอยเหล่านี้ถึงแม้จะเป็นการสร้างสรรค์ของมนุษย์ และลักษณะของผลงานก็แสดงออกพิเศษแปรเปลี่ยนไปจากภาวะปกติของมนุษย์และธรรมชาติ แต่ก็ไม่ได้ถือว่าผลงานเหล่านั้นเป็นผลงานทางศิลปะโดยตรง เพราะจุดหมายปลายทางของสิ่งดังกล่าวตอบสนองทางด้านร่างกายเพื่ออำนวยความสะดวกสบาย

ในความเป็นอยู่ของมนุษย์ ดังนั้นหมอนหรือเครื่องใช้
ไม้สอยดังกล่าวจึงเป็นเพียงสิ่งประดิษฐ์อย่างหนึ่งเท่านั้น
แต่หากมีการตกแต่งลวดลายและรูปทรงของหมอนและ
เครื่องใช้ไม้สอยให้มีความสวยงามน่าใช้ จุดนี้เองเป็น
การเน้นความพึงใจให้กับผู้ที่สัมผัส เป็นการตอบสนอง
ด้านอารมณ์และจิตใจ ในส่วนนี้จึงเป็นผลงานศิลปะ

ลักษณะของผลงานที่เป็นศิลปะตามที่กล่าวมาแล้ว
นั้นถือเป็นลักษณะกลาง ๆ ที่ใช้เป็นเครื่องวินิจฉัยผลงาน
สร้างสรรค์ของมนุษย์ว่า เป็นผลงานศิลปะหรือไม่ ซึ่ง
ไม่ได้รวมถึงการนิยามคำว่า ศิลปะตามแนวความคิด
ความเชื่อ หรือปรัชญาของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลโดยเฉพาะ

การสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์แรก ๆ นั้น
สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นอันดับแรก ต่อมาเมื่อ
เครื่องใช้เหล่านั้นก่อประโยชน์ได้สอดคล้องกับ
ความต้องการของมนุษย์แล้วจึงได้พัฒนาให้สิ่งเหล่านั้นมีความ
งามและน่าใช้ยิ่งขึ้น การประดิษฐ์คิดค้นตกแต่งให้เกิด
ความงามนี้จึงถือเป็นเหตุหนึ่งให้เกิดเป็นผลงานศิลปะ
ส่วนผลงานที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการ
แสดงทางอารมณ์และจิตใจของศิลปินเป็นสำคัญ โดยมีได้
มุ่งหวังในเรื่องของประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ศิลปิน
ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ความประทับใจ
เป็นผลงานโดยใช้สื่อทางศิลปะตามที่กล่าวมาแล้ว ใน
การแสดงออกถือเป็นวิชาการหนึ่งซึ่งเรียกว่า **“วิจิตร-
ศิลป์”** (Fine arts) แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ตามประสาท
สัมผัสได้ ๒ ประเภท คือ

๑. ประเภทที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทางตา
เรียกว่า ทัศนศิลป์ (Visual arts) ได้แก่ จิตรกรรม
(Painting) การวาดเขียน (Drawing) ภาพพิมพ์ (Print -
making) ประติมากรรม (Sculpture) และสถาปัตยกรรม
(Architecture)

๒. ประเภทที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทางหูและ
ตา เรียกว่า โสตทัศนศิลป์ (Audio visual art) ซึ่งได้แก่
วรรณกรรม (Literature) นาฏกรรม (Performing arts)
ดุริยางคกรรม (Music)

หากผลงานดังกล่าวมุ่งเน้นประโยชน์ใช้สอยเป็น
หลัก โดยใช้ลักษณะของวิจิตรศิลป์มาประกอบเพียงเพื่อ

เสริมความงามให้เกิดขึ้นกับผลงานเหล่านั้น เรียกว่า
ศิลปะประยุกต์ (Applied arts) เช่น การทำแผ่นป้าย
โฆษณา ถึงแม้ว่าผลงานนั้นมีการเขียนภาพซึ่งถือเป็น
งานจิตรกรรม แต่เป้าหมายหลักใช้เพื่อการโฆษณา สื่อ-
สารให้คนอื่นรับรู้ หรือเขียนปกหนังสือ ฯลฯ เป็นการ
นำเอาศิลปะไปประยุกต์ใช้กับงานใดงานหนึ่ง จึงจัดเป็น
ศิลปะประยุกต์ เช่น อุตสาหกรรมศิลป์ พาณิชยศิลป์ ฯลฯ
ส่วนศิลปะภาพถ่ายหรืองานศิลปะที่เรียกว่า สื่อผสม
(Mix media) ที่มีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกับงานวิจิตรศิลป์
แขนงอื่นตามที่กล่าวมาแล้ว ก็ถือว่าเป็นงานวิจิตรศิลป์ได้

ประเภทของวิจิตรศิลป์

วิจิตรศิลป์แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท โดยถือ
ประสาทสัมผัสเป็นหลักในการแบ่ง คือ

๑. ทัศนศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่สามารถสัมผัส
และรับรู้ได้ด้วยสายตา ได้แก่

๑.๑ จิตรกรรม หมายถึง การจัดสิ่งบนพื้น
ระนาบ (plane) การจัดสิ่งดังกล่าวอาจจะใช้วิธีระบาย ทา
หยด สดุด ป้าย ฯลฯ ขึ้นอยู่กับความสามารถและความ
ถนัดของผู้สร้างสรรคงานนั้นๆ ส่วนเรื่องราวหรือเนื้อหา
ขึ้นอยู่กับความประทับใจ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ
ตลอดจนจุดมุ่งหมายที่ผู้สร้างสรรค์เป็นผู้กำหนดขึ้น

๑.๒ การวาดเขียน หมายถึง การขีดขีด ลาก
วาด ลงบนพื้นระนาบ ส่วนเรื่องราวและรูปแบบของการ
วาดเขียนก็เช่นเดียวกับจิตรกรรม จุดสำคัญอยู่ที่รูปแบบ
ของการวาดเขียน มักเน้นเกี่ยวกับเส้นอันเรื่องราวจาก
วัสดุที่ใช้เขียน ซึ่งได้แก่ ดินสอ ปากกา ถ่าน พู่กัน ฯลฯ

๑.๓ ภาพพิมพ์ หมายถึง ภาพที่เกิดขึ้นจาก
กระบวนการพิมพ์ โดยผู้สร้างงานจะถ่ายทอดความรู้สึก
นึกคิดลงไปบนแม่พิมพ์แล้วจึงนำแม่พิมพ์ไปพิมพ์ให้
เกิดภาพบนพื้นระนาบอีกต่อหนึ่ง ภาพพิมพ์ดังกล่าวมี
จุดมุ่งหมายเช่นเดียวกับจิตรกรรมและการวาดเขียน

๑.๔ ประติมากรรม หมายถึง การสร้างสรรค์
งานศิลปะที่มีลักษณะเป็น ๓ มิติ คือ มีทั้งส่วนกว้าง
ส่วนยาว ส่วนหนาหรือลึก ด้วยวิธีต่าง ๆ คือ การปั้น
การแกะสลัก การหล่อ การเชื่อม และการทอ บู เกาะ

๑.๕ สถาปัตยกรรม หมายถึง งานศิลปะที่เกี่ยวกับการก่อสร้างเพื่อประโยชน์ใช้สอยในด้านส่วนตัว สังคม และความเชื่อ ส่วนตัวเช่น บ้านอยู่อาศัย ส่วนสังคมเช่น โรงเรียน ศาลาประชาคม และส่วนความเชื่อ เช่น โบสถ์ สุเหร่า ปิรามิด สถาปัตยกรรม มีทั้งแบบปิดและแบบเปิด แบบปิดได้แก่ เจดีย์ ปราสาท สถูป ฯลฯ ส่วนแบบเปิด คือ สถาปัตยกรรมที่มีบริเวณว่างเพื่อใช้สอยในการอยู่อาศัยได้

๒. โสตทัศนศิลป์ หมายถึง ศิลปะที่สามารถรับรู้ได้ด้วยทั้งหูและตา ได้แก่

๒.๑ วรรณกรรม หมายถึง งานศิลปะที่เกี่ยวกับการประพันธ์ จนได้รับการยกย่องเป็นพิเศษ มีจุดหมายและที่มาเช่นเดียวกับวิจิตรศิลป์แขนงอื่น ๆ ที่เน้นในการตอบสนองอารมณ์และจิตใจเป็นสำคัญ วรรณกรรมแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ร้อยแก้ว และร้อยกรอง รสแห่งความงดงามอยู่ที่ความไพเราะของข้อความและการใช้ภาษาที่กินใจอย่างลึกซึ้ง

๒.๒ นาฏกรรม หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการฟ้อนรำและการละคร ถือเป็นวิจิตรศิลป์แขนงหนึ่ง อันเนื่องจากการฟ้อนรำ เต้นรำ และการละครดังกล่าวเน้นจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวกับอารมณ์และจิตใจเป็นสำคัญ รสแห่งสุนทรีย์อยู่ที่ท่าทางการรำรำ การดำเนินเรื่อง ตลอดจนองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การแต่งกาย ฉาก เวที แสงเสียง และดนตรีประกอบ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ หากมีความกลมกลืนและเข้ากันได้ดีจะช่วยให้ผู้สัมผัสเกิดความพึงใจ ซึ่งถือเป็นจุดสำคัญของศิลปะแขนงวิจิตรศิลป์นี้

๒.๓ ดุริยางกรรม หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการใช้เครื่องดีด สี ดี เป่า ฯลฯ ซึ่งทำให้เกิดเสียงที่ไพเราะทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการประสานกลมกลืนของเครื่องดนตรีเหล่านั้น ตลอดจนความสามารถและทักษะของผู้ใช้เครื่องดนตรีและผู้ควบคุมวงด้วยจะเห็นได้ว่า จุดมุ่งหมายของดุริยางกรรมนั้น มุ่งเน้นอารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้ฟังเป็นสำคัญ เสียงและท่วงทำนองของดนตรีสามารถที่จะทำให้เกิดความรู้สึกลึกต่าง ๆ กันได้

๒.๔ ศิลปะการแสดง หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการแสดงของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ซึ่งอาจจะ

เกี่ยวกับนาฏกรรมและดุริยางกรรมด้วย แต่จะมีลักษณะที่กว้างขวางกว่าองค์ประกอบที่สำคัญคือ บทบาทของผู้แสดงเรื่องราวหรือเนื้อหาของการแสดง แสง เสียง การตกแต่งสถานที่ ผู้ควบคุมหรือผู้กำกับ ตลอดจนดนตรีประกอบ และเทคนิคอื่น ๆ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้การแสดงมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จุดมุ่งหมายของการแสดงไม่ว่าจะเป็นละคร ภาพยนตร์ จำพวก ฯลฯ ส่วนใหญ่ มุ่งเน้นการตอบสนองและจิตใจของผู้ชมกันนับเป็นวิจิตรศิลป์แขนงหนึ่งเช่นกัน

คุณค่าของวิจิตรศิลป์

วิจิตรศิลป์ถือเป็นสิ่งที่ให้คุณค่าแก่นมนุษย์ทางด้านความงามแบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะใหญ่ๆ คือ

๑. คุณค่าทางด้านเนื้อหาสาระ (content value) วิจิตรศิลป์แขนงต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น องค์ประกอบส่วนหนึ่งของงานคือ เนื้อหา หรือเรื่องราวในผลงานซึ่งหมายถึง ความหมายจากผลงานนั้น ๆ ผู้สร้างงานมักจะสร้างขึ้นตามความรู้ และความคิดของตนเอง ผู้สัมผัสงานรับรู้ได้โดยใช้ความรู้และความคิดของตนได้ ซึ่งไม่จำเป็นต้องตรงกับผู้สร้างงานเสมอไป การรับรู้ในความหมายดังกล่าว จะช่วยให้ได้ใช้จินตนาการเรื่องราวต่าง ๆ ที่แฝงไว้ในงานศิลปะ อาจเป็นเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ ความเชื่อ ศาสนา ฯลฯ งานวิจิตรศิลป์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรม (abstract) ผู้สัมผัสสามารถที่จะตีความได้ตามความเข้าใจของตนเอง เช่น งานจิตรกรรมบางชิ้น แสดงเพียงสี เส้น และองค์ประกอบอื่น ๆ ผู้ดูจะตีความได้หลาย ๆ อย่าง และการที่ตีความได้หลาย ๆ อย่างนี้ทำให้เกิดจินตนาการตามภูมิหลังของแต่ละบุคคล แต่หากว่าผู้ดูต้องจะเข้าใจตรงกับความหมายของศิลปินผู้สร้างงานศิลปะชิ้นนั้นก็ต้องสอบถามกับศิลปินเอง

ในวรรณกรรมบางชิ้น เช่น บทกวีของวสันต์ สิทธิเขตต์ จากหนังสือ “ห้วงลิเนหา” กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

ฉันเป็นนุ้ยแห่งชีวิตเธอ
เธอเป็นนุ้ยแห่งชีวิตฉัน

เราเป็นนุษย์แห่งชีวิต
กันและกัน
เดิบโต

การแปลความหมายมิได้ตรงกับคำหรือข้อความ
ที่ไว้เขียนในวรรณกรรมนั้น แต่ต้องแปลความเทียบเคียง
กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสามารถทำให้กินใจอย่างลึกซึ้ง
เช่นเดียวกับเพลงคลาสสิก หรือเพลงที่มีแต่ทำนองไม่มี
คำร้อง ท่วงทำนองของคนตรีสามารถบอกเรื่องราวต่างๆ
ตามจินตนาการของผู้สัมผัสงานนั้นด้วย สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว
เป็นคุณค่าทางด้านเรื่องราวหรือเนื้อหาจากงานวิจิตรศิลป์
ทั้งสิ้น

๒. คุณค่าทางด้านรูปแบบ (form value)
หมายถึง รูปลักษณ์ที่ปรากฏให้เห็นหรือเสียงได้ยิน งาน
ทางด้านทัศนศิลป์สามารถจะเห็นรูปลักษณ์ได้อย่างชัดเจน
รูปลักษณ์ที่มีการจัดระเบียบขององค์ประกอบต่าง ๆ ให้
ประสานกลมกลืนกันอย่างเหมาะสม จะช่วยทำให้น่าดู
เช่นเดียวกับความกลมกลืนของจังหวะหรือทำนองเพลง
และเข้ากันได้ดีกับทำนองร้อง ข้อมือที่จะสร้างความพึงใจ
ให้เกิดขึ้นกับผู้สัมผัสได้

ศิลปะศึกษากับวิจิตรศิลป์

การเรียนการสอนศิลปะในระดับต่าง ๆ นั้น ราย-
วิชาและเนื้อหาในหลักสูตรที่กำหนดให้เรียนจะมีสาขา
ต่าง ๆ ของวิจิตรศิลป์รวมอยู่ด้วย เช่น จิตรกรรม การ-
วาดเขียน ภาพพิมพ์ ดนตรี นาฏศิลป์ และศิลปะการแสดง
เป็นรายวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ และรวมผสมผสานอยู่ใน
รายวิชาใดวิชาหนึ่ง เช่น ทัศนศิลป์ศึกษา ศิลปนิยม และ
ศิลปะกับชีวิต เป็นต้น ตามจุดมุ่งหมายของการสอน
ศิลปะศึกษา โดยเฉพาะในระดับประถมและมัธยมศึกษา
มิได้เน้นให้ผู้เรียนสร้างผลงานในลักษณะของศิลปิน
แต่จุดมุ่งหมายเน้นที่กระบวนการสร้างสรรค์การปลูก

ฝังลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ทางด้านศิลปะ สามารถ
แสดงออกเกี่ยวกับศิลปะได้ตามศักยภาพ และรู้จักอนุ-
รักรักษาศิลปะประจำชาติ แต่อย่างไรก็ตาม ศิลปะศึกษาก็ถือ
เป็นลักษณะของวิจิตรศิลป์ขั้นหนึ่งคือ ในส่วนของการ-
แสดงออกอย่างบริสุทธิ์ในการสร้างความงามให้เกิดขึ้น
กับผลงานของตน ตลอดจนการรู้จักชื่นชมงานวิจิตรศิลป์
ของศิลปินที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ ได้ ซึ่งถือว่าเป็นคุณค่า
ประการหนึ่ง ส่วนใหญ่การเรียนการสอนศิลปะมักเน้น
ศิลปะประยุกต์ เพราะเป็นประโยชน์ในการนำไปประกอบ
อาชีพและฝึกการสร้างสรรคได้

วินัย โสมดี

บรรณานุกรม

- กิริติ บุญเจือ ปรัชญาศิลป์ ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๒๒
กระทรวงศึกษาธิการ หนังสือเรียนศิลปนิยม ๑ โรงพิมพ์คุรุสภา ๒๕๒๔
วินัย โสมดี ศิลปะ เอกสารประกอบการสอนศิลปะกับมนุษย์ ๒๕๑๕
อารี สุทธิพันธุ์ ศิลปะกับมนุษย์ ไทยวัฒนาพานิช ๒๕๑๖
พจนานุกรมศัพท์ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๒๕

Canday, John : What is Art London, Hutchinson, 1980

Myers, Bernard S. Dictionary of Art New York. : Mc Graw Hill 1970

Read, Herbert. The Meaning of Art London, Penguin Books, Ltd., 1931.